

nemzet egészére. Századunk második felében bontakozott ki Latin-amerikában a felszabadítási teológia és kis-közösségi egyházépítési gyakorlat, amely Jézus nevében társadalomkritikát gyakorolt a fennálló erőkkal szemben. Ennek az útnak megannyi képviselője áldozatává is lett azoknak az erőknél, amelyekkel szemben eszmei ellenállást tanúsított, és osztotta Jézus sorsát. Elég, ha Romero érsek erőszakos halálára gondolunk. Ő is Jézus útját járta, amikor szóval és tettel a szegények pártjára állt a hatalmasokkal szemben.

A Bokor egyik tagja annak idején levélben megkérte Teréz anyát, emelje fel szavát - a Zsinat szellemében - a Bokor azon tagjai mellett, akik lelkiismeretük szavára hallgatva megtagadták az állam törvényei szerint fegyverfogási köteleységüket, s ezért börtönbüntetésre ítélték őket. Erre a levélre nem jött válasz, pedig Teréz anya egyébként minden hozzá intézett levelünkre válaszolt. Miért járhatott el így? - kérdezem. Nem akarta összekeverni választott életútját azzal, ami azt akadályozhatta volna.

Ez az a pont, amelynél megáll az emlékező. Széchenyi István a Kelet népe c. írásában ellene mondott a Pesti Hírlap (börtönből nemrég szabadult) főszerkesztőjének, Kossuth Lajosnak, féltve a forradalomtól, az erőszak útjától nemzetét. Mondjam azt, hogy Teréz anya a nőkhöz illő utat járta? Mondjam azt, hogy a nőktől várható az emberiség problémáinak megoldása, mert a férfiak rendre beletévednek az erőszak útját választásba, amely Jézus szava - Aki kardot ragad, kard által vész el - és a történelem tanúsága szerint soha nem old meg semmit, csak új erőszaknak veti el magját. Illyés Gyula írt egyszer egy verset, amely mintha erről beszélne. A címe: Himnusz a nőkhöz. A harmadik szakasz után - megtörve a verset - prózába hozza Jézus szavát: Mert aki meg akarja tartani az életet, elveszti azt; aki pedig kész elveszteni is, megtartja. Majd a verset Ajánlás zárja, mely egybefogja a hosszú himnusz mondanivalóját. Ezt idézem:

Nem a zablák, nem a zengések,
hanem a kosáron a fül;
nem az ostromok, a bekerítések,
hanem a korall-sor a nyak körül,
meg a tűzhely körüli székek;
nem a viharok, a mének, a diadalének,
hanem a szitaszél-veregetések,
ha a liszt megtömrül;

hanem a néma kitekítések
a téli ablak függönye mögül;
nem a havasok, a jeges meredélyek,
hanem a kézimunkázó vetések
a vasárnap is orsópörgetők,
hanem a csecsemő-libegtetések,
hanem a csermelyek, a csevegők;

nem a vezényszó, Rohamra! s Imához!
hanem a megfordított vánkos.

Isten a maga képére teremtette az embert, férfinak és nőnek teremtve azt - mondja az Írás. A történelmet eddig a férfiak határozták meg. A nők szültek, a férfiak gyilkoltak. Ha egyszer csak a feleségeket és az édesanyákat kér-

deznék meg, hogy kezdjünk-e háborút, bizonyos vagyok benne, hogy döntő többségük amellet szavazna, hogy maradjanak csak a férfiak mellettük odahaza.

Teréz anya világszinten szerzett becsületet annak, amire rendre a nők szoktak vállalkozni. Korszakot nyit-e magatartásával? Elindul-e példájával az emberiség a jézusi jövő felé, amelyben nem ölünk, hanem csak ölelünk? Nem tudhatjuk, de annyit elmondhatunk, hogy ez a gyenge albán nővérünk megtette a magáét, a tőle telhetőt. Ezért aztán meg is érdemelne, hogy az albán vagy akárminő nyelvet beszélő költők közül valaki írna olyan ünnepi ódát, amelyet Arany János írt Széchenyi emlékezetére. Ha költő lennék, megkísérelném. De hát nem vagyok az. Tiszteletemet csak azzal tudom kifejezni, hogy alkalmazom Teréz anyára Aranynek Széchenyiről írt és halhatatlanná lett sorait:

Nem hal meg az, ki milliókra költi
Dús élte kincseit, ámbár napja múlt;
Hanem lerádván, a mi benne földi,
Egy éltető eszmévé finomúl,
Mely fennmarad s nőttön nő tiszta fénye,
A mint időben, térben távozik;
Melyhez tekint fel az utód erénye:
Óhajt, remél, hisz és imádkozik.

Alighanem más is megfogalmazta már a kérdést: Nem kellene-e Egyházunknak Teréz anyát szentté avatnia?

BULÁNYI GYÖRGY VÁLASZOM DR. NAGY BÁLINT- NAK...

Piciny előszót muszáj írnom e levélváltás elé, már csak az érintettség okán is, no meg azért, hogy megelőzzem hogyan s miért is került ide éppen a májusi lapszámba. Nagy Bálint ny. egyetemi tanár egy éve távozott közülünk, akit még akkor ismertettem össze Gyurka bácsival, amikor Hamvas Béla Scientia Sacra művének elemzésébe fogott s a készülő anyag részleteit elküldte nekem, amit továbbítottam Nagy Bálintnak ismerve a hazai nővényvédelmi szervezet létrehozójának érdeklődési körét.

Személyes találkozásukra már a Piarista közben került sor. A felidézett levélváltásnak tisztelgő aktualitását pedig Gyurka bácsi ötödik éves és Nagy Bálint első éves távozásának májusi évfordulója adta. Hogy ki volt dr. Nagy Bálint, arra tavalyi lapszámunkban – mint alkalmi KOINONIA szerzőről is – rövid nekrolóiban megemlékeztünk. Most ars poeticájának tömör megfogalmazásaként csak annyit idéznék belőle: „Mindent a fajtámért tettem”. És hogyan kerültem az idézett levelezésbe? Úgy, hogy Nagy Bálint, Gyurka bácsinak írt válaszát nekem küldte el – így lettem postása szívvel és örömmel a sors kegyeltjeként két kiváló személyiségnek.

Inczédy Péter

Kedves Professzor Úr! Nagy megtiszteltetés számomra, hogy olvasod Naplóimat. Reflexiód pedig váratlan ajándék. Köszönöm kérdéseidet. Megpróbálok válaszolni rájuk.

Tisztáznom kell, mily értelemben használom a *hit*, *tudás*, *meggyőződés* szavakat. A hit értelmi (kognitív) bizonytalanságot jelöl (Azt hiszem, hogy félnyolc van), a tudás értelmi bizonyosságot (Szent István 1038-ban halt meg), a meggyőződés meg akarati-érzelmi (egzisztenciális) bizonyosságot (A valamelyik ...izmus győzelmére ráteszem az életem). Ezt az akarati-érzelmi bizonyosságot is mondja nyelvünk hitnek, s ez a fajta hit-bizonyosságunk támaszkodhat értelmi bizonytalanságra meg bizonyosságra is. A tudás ($a^2+b^2=c^2$) ritkán fejleszt életünket arra rátevő bizonyosságot. Ez a fajta bizonyosság inkább az értelmi bizonytalanság talaján születik meg.

Így a vallás javarészt olyanokat állít, akik elé odakivánkozik az értelmi bizonytalanságot megengedő szavunk: *Hiszek egy Istenben, mindenható atyában...* Értelmi bizonyosságunk az ilyesfélékben szükségképpen nagyon is korlátozott. Szükségképpen, mert Isten létezését, léttartalmát nem tudjuk laboratóriumi eszközökkel vizsgálat tárgyává tenni. Aki az akarati-érzelmi bizonyosságot ki akarná zárni életéből (tehát aki csak tudós akar lenni), nem szólhat hozzá az embert érdeklő kérdések igen jelentős részéhez (politika és vallás).

Magam olyan ember vagyok, aki vallásos nevelésben részesültem, és a '40-es évek második felében arra a meggyőződésre jutottam, hogy az evangéliumokból megismerhető *jézusi tanítás alapján lehet* (az evangéliumok nyelvén görög nyelvén) *megmenteni* (sódzein), magyarul: *üdvözíteni* (üdvé tenni) *az embert*. Mégpedig evilágon is, és remélt odatúli életünkben is.

A hit és kétség – értsd: az akarati-érzelmi bizonyosság és az értelmi bizonytalanság – a fentiek következtében tejtéstvérek. A tudomány a kétség, az értelmi bizonyosság világa. A politika és a vallás az akarati-érzelmi bizonyosság világa. A tudós megfoszthatja magát az akarati-érzelmi bizonyosságtól – s ennek következtében agnóosztikus lesz vallásban, politikában. És lehetséges számára a másik út is: vall valamit értelmi bizonytalanságai ellenére is, mert ember, mert érdekelt a laboratóriumilag ellenőrizhető dolgokon kívüli tárgyakkal is.

Hit annyiféle van, ahány ember. Embertársain hitével szemben szükségképpen fenntartásaim vannak. A vallásoknak krédójuk van, melyet elfogadnak azok, akik beállnak valamelyik vallás tagjai közé. Ez az elfogadás sem számolja fel azonban saját, egyéni hitüket. Valamennyi eltérést a krédótól még elvisel a vallások papi uralma (hierarchia). Ha akkora az eltérés, hogy nem viseli, akkor meggyújtja, ha teheti, a máglyát. Ha nem teheti, akkor csak kiközösít, esetleg felfüggeszt. Mindegyik vallás vezető rétege biztosítja a tagságot, hogy a felkínált krédó tartalmazza, mégpedig tévedhetetlenül, az egyetlen isteni igazságot.

A trón és az oltár szövetsége – az államhatalom szövetsége egy vallással. Az előző mondatban a hatalom, a trón erőszakszervezetet jelent. Hogy a hadvezető fejedelem, vagy a győzelemre természetfeletti erőket mozgósítani akaró pap-e a felelős a háborúk halottaiért – irreveláns, mert mindkettő teljes erővel dolgozik a győzelemért. Egyhasiak.

A történelem azt mutatja, hogy van igényünk vallásra is. Ma is, ha fogy is az igénylők száma. Nem tud egészen elfogyni, mert vannak kérdéseink, amelyekre nincs értelmi bizonyossággal adható válasz, s valakik igénylik az akarati-érzelmi bizonyosságot. Bármikor fordulhat a jelen helyzet: növekedhetik a vallást kívánók száma.

Az egyház embereket jelent, a vallás pedig hittartalmat. A kettő össze is tartozik: emberek adott hittartalmat gondolnak igaznak. Egyház vagy vallás tehetetlen a globális hatalommal szemben. A globális hatalom azon épül, hogy az ember gazdagabb akar lenni mint embertársa. Ezzel a hatalommal szemben csak az tehet valamit, aki elvégzi magán a Jézustól is tanított gondolkodás- és magatartás-átalakítást: nem a Mammon az istenem, nem akarok belőle többet, mint amennyi a másik embernek jut, hanem adni akarom a másoknak a magam anyagi és szellemi javait. Aki ezt elvégzi magán, az ki fog vonulni ebből a globális világból, ahogyan pl. Jézus is becsukta a maga názáreti faüzemét. Jézus nem volt engedelmes, három év alatt kivívta maga ellen az akkori urak gyilkos ha-